

ПИСМО КРАЉА МАТИЈЕ КОРВИНА ФРА АЛЕКСАНДРУ ДУБРОВЧАНИНУ: ТЕКСТ И ФИЛОЛОШКИ КОМЕНТАР¹

Владимир Р. Поломац

Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу, Србија

1 УВОД

Досадашња истраживања дипломатске преписке писане старосрпским језиком и ћириличним писмом у југоисточној Европи током XV и XVI века углавном су била усмерена на њене спољашње одлике. Поред издања текстова писама², пажња истраживача најчешће је усмерена на објашњавање историјских и друштвених чинилаца који су довели до ширења старосрпског језика и ћириличног писма изван матичног подручја, односно до њихове употребе у међународној дипломатској комуникацији (уп. Костић 1924, Isailović – Krstić 2015). Малобројне филолошке и лингвистичке студије претежно су посвећене писмима турских канцеларија³, док су писма из осталих канцеларија веома ретко била предметом оваквих истраживања.⁴

¹ Рад је настао у оквиру пројеката *Историја српског језика (178001)* Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије и *Речник српског језика XII–XVIII века* Матице српске.

² Без претензија на библиографску исцрпност овде хронолошким редом наводимо само најзначајнија издања: Карано-Твртковић 1840, Miklosich 1858, Павловић 1882, Ivić 1909, Truhelka 1911, Ivić 1925, Елезовић 1931, Стојановић 1934, Радојчић 1953 – 1954, Унбегаун 1975.

³ Поред Ђорђевић (1991³: 163 – 170), у којој се наводе основне палеографске и правописне одлике, као и Ивић (1988: 65 – 66, 92 – 93), у којој се даје само кратак општи осврт на језичке одлике, углавном на основу претходне литературе, посебно треба поменути недавно објављене студије Поломац – Лутовац 2014, Лутовац 2015, Nakaš 2015. Мноштво важних напомена о графици, правопису и језику писама Портине канцеларије налази се и у Nakaš 2010.

⁴ Јовановић 1990 доноси кратак осврт на два писма Ђурђа Кастриота Дубровнику. Прокић 2014 доноси детаљну текстолошку и језичку анализу писма молдавског војводе

Основни циљ нашег рада представља покушај да се на примеру писма угарског краља Матије Корвина фра Александру Дубровчанину пружи оглед филолошког и лингвистичког истраживања дипломатске преписке на старосрпском језику коју су током XV и XVI века водили угарски краљеви и дворски званичници.⁵ У раду ће бити донет текст писма у оригиналној графици са преводом на савремени српски језик и пропратним филолошким коментарима (т. 2), затим осврт на најважније графициске, правописне и језичке одлике писма (т. 3), као и фотографски снимак на коме је и засновано истраживање (в. прилог на крају рада).

2 ТЕКСТ

2.1 Текст у оригиналној графици⁶

Текст писма у оригиналној графици приређен је на основу фотографије оригинала из фонда научног пројекта Историја српског језика Филозофског

Александра Дубровнику из 1566. године. Кратка белешка о палеографским, правописним и језичким одликама двају писама Матије Корвина, као и писма његовог дворског судије Стефана Баторија турском војном заповеднику Али-бегу Михалбеговићу налази се у Ђорђевић (1991³: 171). Детаљније овде у одељку 3.

⁵ Српски језик и ћирилично писмо употребљавају се већ у време краља Жигмунда Луксембуршког о чему сведоче сачуване копије његове повеље (из 1429. године) румунским манастирима Тисмени и Водиници, као и повеља ердељског војводе Јанка Хуњадија (из 1444. године) сачувана у каснијем препису (уп. Веселиновић 2009: 183 – 203). Писмо краља Матије Корвина фра Александру Дубровчанину (2. XI 1465. године) представља најстарији сачувани оригинални документ (уп. Miklosich 1858: 494, Thallószы 1914: 426 – 427, Стојановић 1934: 409 – 410, Ђорђевић 1991³: 463). До данас су нам познати и оригинално писмо краља Матије Корвина султану Бајазиту о прекрашима примирја на граници (25. VI 1487) (уп. Радојчић 1953 – 1954: 363 – 364), оригинално писмо Корвиновог дворског судије Стефана Баторија турском војном заповеднику Али-бегу Михалбеговићу о склапању мира са Турцима (1. V 1482 – 1489) (уп. Радојчић 1953 – 1954: 362 – 363), као и два оригинална писма краља Јована Запоље Мехмед-бегу Јахијапашићу, једно у октобру 1537. године (уп. Miklosich 1858: 554 – 555, Стојановић 1934: 485), друго 30. октобра исте године (уп. Miklosich 1858: 553 – 554, Стојановић 1934: 484 – 485), када и оригинално писмо Ферхату, Мехмед-беговом ћехаји (уп. Miklosich 1858: 556 – 557, Стојановић 1934: 486).

⁶ Текст је донет према начелима приређивања извора за Речник српског језика XII–XVIII века Матице српске: а) скраћенице су донете према оригиналу, б) надредна слова су дата на одговарајућем месту у експоненту, в) задржана је оригинална интерпункција, при чему је тачка донета на средини реда и одвојена белином од претходне речи, г) нису преношена савремена правописна правила о употреби великог слова, д) писарске грешке означене су узвичником у загради (!) иза речи, и) нови ред је означен вертикалном цртом поред које је у експоненту број реда.

факултета у Новом Саду, као и на основу фотографија објављених у Thallószу (1914: 426 – 427) и Ђорђевић (1991³: 463). Оригинал писма налазио се у Бечу (Haus-, Hoff- und Staatsarchiv) до 1920. године, када је у складу са одредбама Сен-Жерменског мировног уговора предат властима Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца⁷. Према П. Ђорђевићу (1991³: 171) писмо се чува у Државном архиву у Дубровнику.

Матиашъ милостю божиω^к краљ згарски далматински и хрѡвацки и к то^м дамо на знанје свје^к и свако^м комъ се ^l2 подѡба по ѡвоω^к писмъ наше^к ѡтвореноω^к како ми процинѡюи и на паме^т прѣносеи правъ вирность и многе вирне сляжбе ^l3 вирнога нашега почтованого и редовнога фратъ александра дѡбровчанина ѡпатѣ ѡ телки владавца · кои ми послъжи ^l4 светои корвни ре^кнога кралевства нашега згарскога · и нашої висоти · ѡ мѣста и вреѣмена разлика гдѣ се је прѣгало (!) ^l5 даровасмо мѡ и дасмо · паче дарѡвамо и даѣмо викъвични^к законω^к без поре^кна и ѡдазвана · ѡ лци ѡ хѡмскои земли три ^l6 села · неризи · гнилища · лозицѡ ш ни^к прави^к ме^тси и котарми · и ѡ жѡпи трѣбинѡ три села · чѡсвиницѡ нециеѡ гѡрицѡ ^l7 ш ни^к метеси и котарми · и ѡ жѡпи драчевици три села · сѡтстипа^т · кѡти · мокрине ш ни^к метеси и котарми и ѡ поповѡ ^l8 три села · дѡблане · гѡрмлане · и гали^кѡ ш ни^к мѡгами и котарми са сви^к ни^к прѣходици и користми землнами ^l9 ѡратими тежатни^к и нетежатни^к. с лѡгови · гаи · водами · риками · рибници млинми и млиници с виногради ^l10 синокошами ливадами и вола ки^к мѡ драгоу именω^к корист^ки званими · да је вогланъ (!) вишеписани фратаръ ^l11 александаръ дѡржати и ѡ вике ѡживати продати даровати и за дѡшѡ ѡстави^т комъ је неме драгоу ^l12 моѡю и и (!) ѡбластю и крипостю ѡвогаи писма нашега ѡтворенога · дана на бродѡ савско^к на градици^к лето ^l13 г^не тисѡю и четириста и шѡдесе^т и петъ прѡви данъ по сви^к свети^к · кралевства · нашега лето ѡсмо а крѡненна ^l14 прѡво :

Текст на полеђини: *Littere, quibus d. rex donat fratri Alexandro villas XII.*

Узвичником у загради означене су писарске грешке: уместо очекиваног волианъ 10 написано је вогланъ 10, а уместо моѡю и ѡбластю 12 погрешно моѡю и и ѡбластю 12.

Основни проблем у претходним издањима (в. Miklosich 1858: 494 и Thallószу 1914: 426 – 427) представља доследно икавизирање текста писма. Ф. Миклошич и Л. Талоци примере са графемом <ѡ>⁸ на месту некадашњег <ѡ> погрешно доносе са <и>: уместо свје^к2, ѡ мѣста и вреѣмена 4, гдѣ 4, лето 12, 13 како је у оригиналу, у оба ова издања долази свимъ 2, ѡ миста

⁷ За овај податак захваљујемо г. Томасу Јусту, директору Haus-, Hof- und Staatsarchiv-а у Бечу.

⁸ У складу са интернационалним начином означавања фонолошке вредности обележавамо косим заградама //, графематске вредности изломљеним < >, а фонетске угластим заградама [].

и времена 4, гди 4, лито 12, 13, на шта се на крају свога издања осврће и Љ. Стојановић (1934: 410).

У сва три издања текстолошки проблем представља читање краја четвртог реда: Ф. Миклошич и Л. Талоци читају прѣга (да)ло 4, Љ. Стојановић прѣгало 4, док се у нашем издању уз Стојановићево читање додаје знак за писарску грешку. На овоме месту требало би – према нашем мишљењу – реконструисати прѣгѣ дало, које је писар погрешно написао вероватно услед недостатка простора на крају реда.

Поред наведеног, у Миклошичевом и Талоцијевом издању треба поправити и читање топонима галичиѣ 8 (у оригиналу галиѣѣ 8, чему одговара савремени топоним Галичићи у Попову, уп. Филиповић – Мићевић 1959: 178 – 179), док се у Талоцијевом издању налазе и друге грешке: уместо Матиаш 1 треба Матиашъ 1, уместо преносеѣи 2 треба прѣносѣи 2, уместо поречена 5, вѣдзвана 5, мѣгами 8, землами 8, вогланъ 10, крвнѣна 13 треба порѣѣна 5, вѣдзвана 5, мѣгами 8, землами 8, вогланъ 10, крвнѣна 13, уместо вѣога 12 и треба вѣогаи 12, уместо краљѣвства 13 треба краљѣвства 13, уместо вѣсѣв 13 треба вѣсѣо 13. Издање Љ. Стојановића (1934: 409 – 410) знатно је боље од претходна два, па осим већ поменутог читања прѣгало 4, треба указати и на следеће грешке: прѣинѣѣѣи 4 уместо процинѣѣѣи 2 и моѣѣ ки вѣластю 12 уместо моѣѣ и и (!) вѣластю 12.

2.2 Превод на савремени језик

Матијаш, милошћу Божијом краљ угарски, далматински и хрватски.

Свима и свакоме коме је потребно дајемо на знање ово наше отворено писмо⁹, процењујући и на памет приносећи праву верност и многе праве службе вернога нашег и поштованог редовника фратра Александра Дубровчанина¹⁰, старешине опатије Телки¹¹, који послужи светој круни реченога краљѣвства нашег угарског и нашој висоти.

У различита места и времена, где се и пре дало, даровасмо му и дасмо, штавише, даривамо и дајемо вековечним законом, да се не порекне: у Луци¹², у Хумској

⁹ Писмо краља Матије Корвина фра Александру Дубровчанину представља јавни акт (лат. *ratens*, стгрп. *отворено писмо*, уп. Бубало 2009: 40).

¹⁰ Више података о дипломатским мисијама фра Александра Дубровчанина у служби краља Матије Корвина в. у Thallószу (1914: 204, 216, 218 – 219).

¹¹ Л. Талоци (1914: 204, 218 – 219) и П. Борђић (1991³: 171) погрешно идентификују Телки са Телкибањом (мађ. *Telkibánya*) у североисточној Мађарској. У питању је бенедиктинска опатија Телки у непосредној близини средњовековног Будима (уп. карту у Romhányi 2016: 217).

¹² О границама средњовековне жупе Лука уп. Мишић (1996: 25).

земљи, три села: Неризи, Гњилишта и Лозицу¹³, с њиховим правима, метесима и котарима; и у жупи Требињу¹⁴ три села: Чесваницу, Нецијећ и Горицу¹⁵ с њиховим метесима и котарима; и у жупи Драчевици¹⁶ три села: Сутстипан, Кути, Мокрине¹⁷, с метесима и котарима; и у Попову¹⁸ три села: Дубљане, Грмљане и Галичиће¹⁹, с њиховим међама и котарима, са свим њиховим приходима, са ораћим земљама, обрађеним и необрађеним, са луговима, гајевима, водама, рекама, рибњацима, млиновима и млиништима, виноградима, сенокошама и ливадама.

Да је вољан вишеписани фратар Александар држати, и у векове уживати, продати, даровати или за душу оставити, коме је њему драго, било ког имена или звања, моћу, влашћу и снагом овога нашег отвореног писма.

На Броду Савском, на Градиштима²⁰, лето Господње хиљаду четиристо шездесет и пето, први дан после Свих Светих. Краљевства нашега, лето осмо, а крунисања прво.²¹

¹³ Село Неризи данас не постоји, али се зна да се налазило северније од ушћа реке Брегаве, код данашњег села Тасовчића. Друга два села сачувана су до данас, прво са непромењеним именом, а друго са именом Лозница, оба мало јужније од ушћа Брегаве у Неретву. Уп. Тошић (1987: 13 – 14).

¹⁴ О границама средњовековне жупе Требиње уп. Тошић (1998: 14 – 17).

¹⁵ Село Чесваница вероватно представља истоимено насеље у општини Стон у Хрватској. Село Нецијећ преосмишљавањем је постало Нецвијеће (уп. Loma 1999/2000: 147 – 148) у Побрђу требињском (уп. Тошић 1998: 46). У истој области и село Горица, данашње насеље у Требињу (уп. Тошић 1998: 46).

¹⁶ О средњовековној жупи Драчевици в. ЕСН (2008: 304).

¹⁷ На територији општине Херцег Нови данас постоје села Сушћепан, Кути и Мокрине.

¹⁸ Средњовековна хумска жупа Попово (уп. Мишић 1996: 24 – 25), данашња област Попово у доњој Херцеговини (уп. Филиповић – Мићевић 1959).

¹⁹ На територији Попова данас постоје села Дубљани, Грмљани и Галичићи (уп. Филиповић – Мићевић 1959: 143 – 144, 174 – 175, 178 – 179).

²⁰ Брод на Сави представља старије име данашњег Славонског Брода у Хрватској. Облик на градици^x 12 (лок. мн.) упућује на номинатив Градишта, што се може односи на Градишку (некадашњу Босанску Градишку) у данашњој БиХ и Стару Градишку у данашњој Хрватској, насеља са обе стране реке Саве, седамдесетак километара удаљена од Славонског Брода. Помињање ова два релативно удаљена топонима у истој формули места није најјасније. У двома латинским исправама издатим истога дана у формули места помиње се само Савски Брод, док се у латинском писму издатом наредног дана у формули места налази само Градиште (уп. Thallószы 1914: 425 – 426, 428). С обзиром на формулар ових писама, може се претпоставити да је наш документ настао у краљевом логору на Савском Броду, док се помињање Градишта може разумети у контексту чињенице да је истога дана краљева војска вероватно већ кренула ка Градиштима, у којима је наредног дана издато још једно латинско писмо. С друге стране, могуће је да помињање Градишта у формули места и датума представља грешку писара, који је несумњиво погрешно у формули датума приликом навођења године краљевог крунисања (в. следећу напомену).

²¹ Матија Корвин је проглашен за краља 1458. године, а крунисан је 29. априла 1464. године угарском круном коју му је вратио Фредерик III. У сва три латинска писма поменућа

Установе и важнији термини: редовнога 3 (редовни, поименичени придев, „редовник”, уп. RJA XIII: 842), фратъ 3 (скраћено од фратар, непроменљиво, уп. RJA III: 69), владавца 3 (владавац, „старешина”, уп. RJA XXI: 153), светои коръни 4 (коруна „круна”, уп. RJA V: 348), разлика 4 (разлик, придев у значењу „различит, разнолик, разноврстан”, уп. RJA XIII: 582), ме^тси 6, метеси 7x2 (метех, „земљиште које се налази око села и које му припада”, уп. RJA VI: 626), котарми 6, 7x2, 8 (котар, „земље које се налазе око града или села и које му припадају”, уп. RJA V: 395), прѣходици 8 (приходиште, исто што и „приход”, уп. RJA XI: 897), вратими 9 (оратан, „ораћи”, RJA IX: 160), тежатни^м и нетежатни^м 9 (тежатан, „уз именицу земља, рађен, обрађен, што се може обрађивати”, уп. RJA XVIII: 271), рибници 9 (рибник, „место где се гаји риба, рибница, рибњак”, уп. RJA XIII: 938), млиници 9 (млиниште, „земљиште око каквог млина”, уп. RJA VI: 844), синокошами 10 (сенокоша, „сенокос, ливада”, уп. RJA XV: 161), вбластию 12 (област, „моћ, власт”, уп. RJA VIII: 386 – 387).

3 НАПОМЕНЕ О ПИСМУ, ГРАФИЈИ, ПРАВОПИСУ И ЈЕЗИКУ

Писмо је писано канцеларијским брзописом у коме се – према П. Ђорђевићу (1991³: 171) – истичу облици графема <д>, <н>, <ц> и <ь>. Графема <д> има двопотезни (в. у примерима: дамо 1, дѣбровчанина 3, дана 12, итд.) и једнопотезни облик (в. у примерима: далматински 1, подвба 2, редовнога 3, итд.), који не залази у горњи простор. Иако Ђорђевић (1991³: 171) истиче да се у писму налазе двојаки облици слова <н>, на снимку писма запазили смо само новије облике овога слова карактеристичне за западно подручје (уп. на знанје 1, наше^м 2, вирность 2, многе 2, вирне 2, итд.). Западни облик познају и слова <ц> (у виду писаног у; в. у следећим примерима: хрѣацки 1, процинѣюжи 2, владавца 3, итд.) и <ч> (подсећа на латинско *v*; в. у следећим примерима: почтованого 3, дѣбровчанина 3, паче 5, итд.). Слово <ь> прелази стаблом у горњу линију реда: Матиашъ 1, краљъ 1, вирность 2, итд.

Графијско-правописни систем представља мешавину одлика западне и источне традиције. У духу рашког правописа употребљавају се лигатуре <ѡ> и <ѣ> за обележавање гласовних група [ja] и [je]²². Лигатура <ѡ> посведочена је само у постконсонантској позицији: поре^чна 5, вѣдзванна 5,

у претходној напмени наводи се друга година од крунисања (*coronationis vero II*, уп. Thallószу 1914: 425 – 426, 428), док се у ћириличком писму погрешно наводи прва, што је приметио и Талоци (1914: 428).

²² На употребу лигатура указује и Ђорђевић (1991³: 171).

крънена 13, док се у једном примеру у поствокалној позицији употребљава графема <a>: Матиашъ 1, што одговара ресавској традицији. С друге стране, лигатура <ѣ> употребљава се као једино решење за обележавање [je], а примери долазе у свим позицијама: ѣ 4, 10, 11, даємо 5, знанѣ 1, впатѣ 3. Босанско-хумска и рашка традиција мешају се приликом означавања гласовне група [ља]: дѣблане 8, гѣрмлане 8, вола 10, али землани 8, воглианъ 10, док се гласовна групе [ље] и [ње] доследно пишу без лигатура: кралевства 4, 13, неме 11, крѣнена 13. Босанско-хумска традиција огледа се у употреби слова <ѣ>. Не наводећи конкретне примере, П. Ђорђевић (1991³: 171) истиче како се ово слово у писму употребљава само у вредности /h/, које се означава и словом <к>. Ђорђевићеву тврдњу допуњавамо несумњивим примерима: процинѣюѣи 2, прѣносеѣи 2, неѣиеѣъ 6, галиѣѣе 8, моѣю 12, тисѣѣю 13, уз додатак да се у тексту писма не налазе примери за бележење /h/ графемом <к>. Забележен је и један пример обележавања сугласника /h/ у складу са рашком традицијом: мегѣани 8.

У писму нису потврђене најзначајније одлике ресавског правописа. Није забележена употреба графема <ы> и <ь>, већ само графеме <ь>, и то увек у финалном положају: Матиашъ 1, краљ 1, вирность 2, фратъ 3, неѣиеѣъ 6, воглианъ 10, фратаръ 10, александаръ 11, петъ 13, данъ 13. У функцији обележавања редукованог /и/ забележена је само графема <и>: Матиашъ 1, божиѣи^м 1, неѣиеѣъ 6. У вези са овим, поставља се питање читања примера у којима редуковано /и/ није посебно обележено: милостю 1, порѣѣна и вѣдзвана 5, крѣнена 13. Да овакво писање не представља присуство новог јотовања упућује пример впатѣ 3 који се може прочитати само као [опатѣје] или [опатје].

Од осталих графичко-правописних одлика посебно истицање заслужује ретка употреба графеме <ѣ>: само у четири примера, увек у склопу лигатуре са <р>, најчешће у гласовној вредности /и/: прѣносеѣи 2, дарѣвамо 5, прѣходиѣи 8, али и трѣбинѣ 6; као и писање групе [ур] на месту вокалног /р/, вероватно под утицајем латинске графичке групе: гѣрмлане 8, дѣржати 11, прѣрви 13, прѣрвѣ 14, уз један пример у коме је вокално /р/ обележено титлом: хрѣваѣи 1.

Стање стсрп. вокала /ѣ/ представља централно питање анализе фонолошког система писма. У вези са овим питањем П. Ђорђевић (1991³: 171) погрешно истиче како је повеља писана претежно јекавски, а мање икавски. Примери са <и> нешто су бројнији од примера са <ѣ> на месту стсрп. /ѣ/: процинѣюѣи 2, вирность 2, вирне 2, вирнога 3, викѣвични^м 5, риками 9, синокошама 10, ѣ вике 11, крипостю 12 према свиѣ^м 1 (дат. мн.), ѣ мѣста и врѣмена 4, гдѣ 4, пригѣало 4, лиѣто 12, 13. Однос је још повољнији у корист икавске замене уколико се овим примерима придруже и они у којима се графема <ѣ> налази на месту етимолошког /и/: прѣносеѣи 2,

дарѣвамо 5, прѣходици 8. Само у једном примеру, и то у топониму нециељ 6, бележимо ијекавизам (уп. Нецвијеће код Требиња, савремени лик овога топонима добијен преосмишљавањем, уп. Loma 1999/2000: 147 – 148).

Од осталих одлика фонолошког система потребно је посебно указати на следеће: а) извршена је промена /ə/ > /a/: згарски 1, згарскога 3, дана 12, дань 13, б) промена вокалнога /л/ у /у/ забележена је само у топониму 8 хвмској земљи 5, в) нису забележени примери за /л/ на крају слога, као ни за /о/ које би било пореклом од њега, г) метатеза *св-* > *вс-* потврђена је следећим примерима: сви^м и свако^{мс} 2, сви^м 8, сви^х 13, д) на месту прасл. групе **dj* бележи се консонант /ђ/: мегјама 8, ђ) група [шт] потврђена је у следећим примерима: почтованог 3, прѣходици 8, млиници 9, као и у топониму гнилица 6.

Највише материјала за опсервације о морфолошком систему наше писмо пружа у вези са облицима инстр. мн. именица и придева. Код именица мушког рода и средњег рода бележи се велики број примера са старим наставком *-и*: ме^тси 6, метеси 7, лъгови 9, гаи 9, рибници 9, виногради 9, прѣходици 8, млиници 9, али и старији наставак *-ми*: котарми 6, 7, 8, млинми 9, добијен аналогично према именицама женског рода на консонант: користми 8, корист^ми 10. У инстр. мн. именица женског рода некадашњих *-ā/-jā-* основа и даље је присутан наставак *-ами*: мегјама 8, земљама 8, водама 9, рикама 9, синокошама 10, ливадама 10. У облицима инстр. мн. сложене придевске деklinације потврђен је наставак *-ими*: вратими 9, тежатни^м и нетежатни^м 9, званими 10.

Од осталих морфолошких особина посебно истицање заслужују: а) употреба *-ју* у инстр. јд. именица женског рода на консонант: милостју 1, мољју 12, вблостју 12, крипостју 12, б) наставак *-ога* у ген. јд. заменица и придева: вирнога нашега почтованог и редовнога 3, ре^чнога 4, нашега згарскога 4, нашега втворенога 12, нашега 13, в) наставак *-мо* у 1. л. мн. презента: дамо 1, дарѣвамо 5, дајмо 5, г) наставак *-смо* у 1. л. мн. аориста: даровасмо 5, дасмо 5, д) облици глаголског прилога садашњег проциньџи 2 и прѣносежи 2.

Наведене језичке одлике не пружају довољно повода за сигурно извођење ширих закључака о дијалекатској подлози језика писма. На основу икавско-јекавске замене вокала /љ/, као и на основу места настанка писма, могуће је претпоставити да се у основи језика могао налазити дијалекат из кога су се касније развили посавски, славонски и икавски и јекавски говори из слива реке Босне.²³ На основу околности настанка писма (истог и наредног дана Матија Корвин издаје и три писма

²³ О проблему генезе ових говора детаљније в. у Ивић (2001: 272 – 273).

на латинском језику са сличним формуларом), затим на основу писања групе [ур] на месту вокалног /р/, као и на основу примера воглань 10, са већом сигурношћу може се претпоставити да је писар нашега писма био билингвалан и биграфичан, те да су латински језик и писмо били примарни медиј у његовој писарској пракси.

ЛИТЕРАТУРА

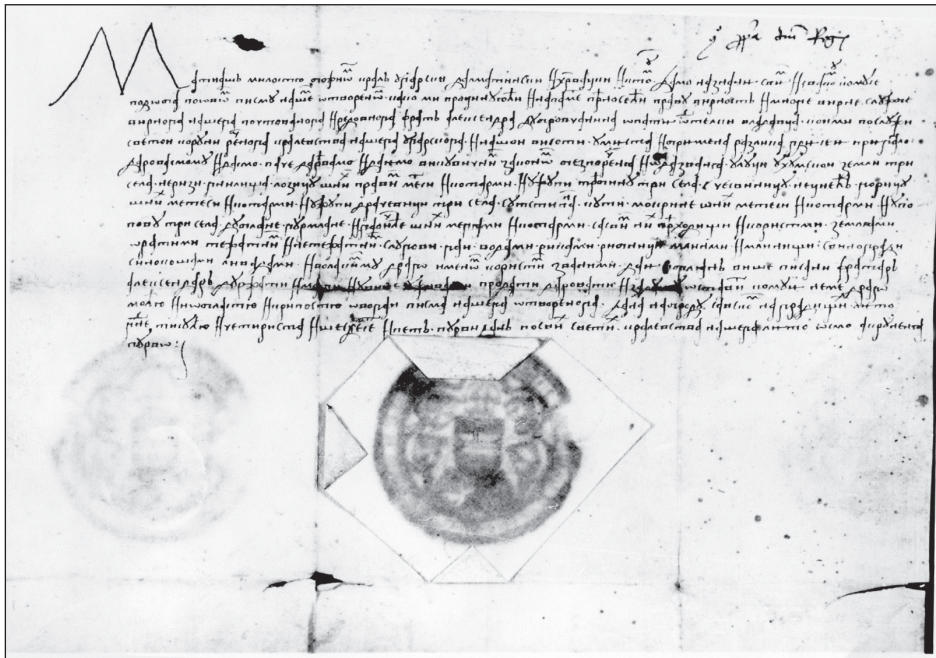
- БУБАЛО, Ђ.: *Писана реч у српском средњем веку*, Београд: Стубови културе, 2009.
- ВЕСЕЛИНОВИЋ, А.: Три повеље из XV века за манастире Тисмена и Водица. In: *Стари српски архив*, 2009, 8: 183 – 203.
- ЂОРЂИЋ, П.: *Историја српске ћирилице. треће издање*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 1991.
- ЕЛЕЗОВИЋ, Г.: *Турско-српски споменици Дубровачког архива*. In: *Јужнословенски филолог*, 1931, XI: 7 – 88.
- Енциклопедија српског народа*. Ed. Р. Љушић. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2008. [ЕСН 2008]
- ИВИЋ, А.: Шест српских писама из шеснаестог столећа. In: *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*, 1925, V: 133 – 140.
- ИВИЋ, П.: *Преглед историје српског језика*. Нови Сад – Сремски Карловци: Издавачка књижарница Зорана Стојановића, 1988.
- ИВИЋ, П.: *Дијалектологија српскохрватског језика. Увод и штокавско наречје*. Нови Сад – Сремски Карловци: Издавачка књижарница Зорана Стојановића, 2001.
- ЈОВАНОВИЋ, Г.: Старосрпски језик у два писма Ђурђа Кастриота Дубровчанима. In: *Становништво словенског порекла у Албанији*. Ed. Ј. Р. Бојовић. Титоград: Историјски институт Црне Горе, 1991: 179 – 183.
- КАРАНО-ТВРТКОВИЋ, П.: *Србскии споменици*. Београд, 1840.
- КОСТИЋ, М.: *Српски језик као дипломатски језик југоисточне Европе XV–XVIII века*. Скопље: Штампарија и књиговезница Стара Србија, 1924.
- ЛУТОВАЦ, Т.: Графија и правопис писама турског султана Мурата II Дубровнику. In: *Савремена проучавања језика и књижевности*. Крагујевац: ФИЛУМ, 2015, 1: 33 – 41.
- МИШИЋ, С.: *Хумска земља у средњем веку*. Београд: DBR Publishing, 1996.
- ПАВЛОВИЋ, М.: Српска писма у француским архивама. In: *Гласник СУД*, 1882, LI: 115 – 117.
- ПОЛОМАЦ, В. – ЛУТОВАЦ, Т.: Два писма турског султана Мурата II Дубровнику (текстолошка и језичка анализа). In: *Наслеђе*, 2014, 28: 9 – 24.
- ПРОКИЋ, М.: Писмо молдавског војводе Александра Дубровнику из 1566. године (текстолошка и језичка анализа). In: *Линар*, 2014, 55: 105 – 132.

-
- РАДОЈЧИЋ, Н.: Пет српских писама с краја XV века. In: *Јужнословенски филолог*, 1953 – 1954, XX: 343 – 367.
- СТОЈАНОВИЋ, Љ.: *Старе српске повеље и писма*. Београд: Српска краљевска академија, 1934.
- ТОШИЋ, Ђ.: *Трг Дријева у средњем вијеку*. Сарајево: Веселин Маслеша, 1987.
- ТОШИЋ, Ђ.: *Требињска област у средњем вијеку*. Београд: Историјски институт, 1998.
- УНБЕГАУН, Б.: Четири писма турског султана Селима на српском језику. In: *Xenia Slavica, Papers Presented to Gojko Ružičić*. Hague – Paris: Mouton, 1975: 221 – 228.
- ФИЛИПОВИЋ, М. – МИЋЕВИЋ, Љ.: *Попово у Херцеговини: антропогеографски приказ*. Сарајево: Научно друштво НР Босне и Херцеговине, 1959.
- ISAILOVIĆ, N. – KRSTIĆ, A.: Serbian Language and Cyrillic Script as a Means of Diplomatic Literacy in South Eastern Europe in 15th and 16th Centuries. In: *Literacy Experiences concerning Medieval and Early Modern Transylvania*. Ed. S. Andea, A. Ciprian Dincă. Cluj-Napoca: Editura Academiei Române. 2015: 185 – 196.
- IVIĆ, A.: Neue cyrillische Urkunden aus der Wiener Archiven. In: *Archiv für slavische Philologie*, 1909, XXX: 205 – 214.
- LOMA, A.: Serbisches und kroatisches Sprachgut bei Konstantin Porphyrogenetos. In: *Зборник радова Византолошког института*, 1999/2000, XXXVIII: 87 – 161.
- MIKLOSICH, F.: *Monumenta serbica spectantia historiam Serbiae, Bosnae, Ragusii*. Vienna: apud Guilelmum Braumüller, 1858.
- NAKAŠ, L.: *Jezik i grafija krajišničkih pisama*. Sarajevo: Bosanski slavistički komitet, 2010.
- NAKAŠ, L.: Portina slavenska kancelarija i njen utjecaj na pisare u prvom stoljeću osmanske uprave u Bosni. In: *Forum Bosnae*, 2015, 69 – 70: 267 – 297.
- Rječnik hrvatskog ili srpskog jezika I – XXIII*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1886 – 1976. [RJA 1886 – 1976]
- ROMHÁNYI, B.: The Monastic Topography of Medieval Buda. In: *Medieval Buda in Context*. Ed. B. Nagy, M. Rady, K. Szende, A. Vadas. Amsterdam: Brill, 2015: 204 – 228.
- THALLÓSZY, L.: *Studien zur Geschichte Bosniens und Serbiens im Mittelalter*. München – Leipzig: Verlag Von Duncker – Humblot, 1914.
- TRUHELKA, Ć.: Tursko-slovenski spomenici dubrovačke arhive. In: *Glasnik zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini*, 1911, XXIII: 1 – 162.

THE LETTER OF KING MATHIAS CORVINUS TO ABBOT
ALEXANDER OF DUBROVNIK:
THE TEXT AND PHILOLOGICAL COMMENTS

This article deals with the letter of the King Matthias Corvinus of Hungary to Abbot Alexander of Dubrovnik, the head of the Benedictine Abbey of Telki (near medieval Buda), which was composed at Brod on the Sava River on 2 November 1465. The research was carried out in consideration of the fact that the letter represents the oldest original document in Old Serbian issued by a Hungarian king or court officials in the 15th century; as such it represents a significant testimony of the use of Old Serbian in diplomatic correspondence in southeast Europe at that time. In addition to the text in its original script, translations into contemporary Serbian, and accompanying philological comments, the most important orthographic and linguistic features are presented.

Прилог

Фотографија писма угарског краља Матије Корвина фра Александру Дубровчанину
(Брод на Сави, 2. IX 1465)